

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศเรื่อยมา อันเป็นการผลักดันให้ประเทศไทยพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรม และทำให้การขยายตัวของอุตสาหกรรมกระจายออกไปยังทุกภูมิภาคของประเทศไทยตามนโยบายของรัฐบาลในการสร้างความเจริญสู่ท้องถิ่นมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมประเภทตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งเป็นสินค้าที่มีมูลค่าการส่งออกอยู่ใน 10 กลุ่มแรกที่สำคัญของประเทศไทย (สมพจน์ กวางแก้ว, 2547) แรงงานสตรีเย็บผ้าโหลเป็นแรงงานที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างงานด้านการผลิตอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากภาวะเศรษฐกิจ จึงทำให้สตรีเย็บผ้าโหลที่เคยทำงานอยู่ในโรงงานต้องออกจากงาน เพราะโรงงานหลายแห่งจำเป็นต้องเลิกจ้าง และโรงงานเย็บผ้าที่ต้องปิดกิจการไปก็หลายแห่ง หลายคนต้องออกมาอยู่บ้าน และเนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ด้านอายุ ด้านวุฒิ การศึกษา ด้านเวลาในการทำงาน การมีภาระในครอบครัว จึงทำให้แรงงานสตรีบางส่วนไม่สามารถเข้าไปทำงานในโรงงานได้ ดังนั้นจึงมีแรงงานกลุ่มรับงานมาทำที่บ้านมากขึ้น การรับผ้าโหลมาเย็บที่บ้านจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการรับช่วงการผลิต (กันยา หมอยาคี, 2548) จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2545 พบว่าผู้รับงานมาทำที่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย จากจำนวนผู้รับงานมาทำที่บ้านทั้งสิ้น 592,235 คน เป็นหญิง 462,820 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 78.1 ส่วนเพศชาย 129,415 คน หรือคิดเป็นเพียงร้อยละ 21.9 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2545) และในอนาคตแนวโน้มของจำนวนผู้รับงานมาทำที่บ้าน (Home-Base-Worker) โดยเฉพาะแรงงานสตรีจะขยายตัวเพิ่มขึ้น

จังหวัดอุดรธานีเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีแรงงานสตรีในอุตสาหกรรมประเภทตัดเย็บเสื้อผ้าค่อนข้างมาก (สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดอุดรธานี, 2551) เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนแรงงานของแรงงานหญิงกับแรงงานชายในอุตสาหกรรมประเภทนี้พบว่า มีแรงงานหญิง : แรงงานชาย ร้อยละ 80 : 20 (สมพจน์ กวางแก้ว, 2547) ซึ่งก็สอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการรับงานมาทำที่บ้านของอุตสาหกรรมประเภทตัดเย็บเสื้อผ้า พบว่าร้อยละ 88 ของคนงานที่รับจ้างเหมางานมาทำที่บ้านเป็นสตรี (สุกาญญา กลิ่นดีสีล, 2543 อ้างจาก Pongsapich, 1992) และนอกจากนี้ข้อมูลจากสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดอุดรธานี พบว่าสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมตัดเย็บเสื้อผ้า ในจังหวัดอุดรธานี มีลูกจ้างจำนวน 3,511 คน เป็นลูกจ้างชาย 480 คน และเป็นลูกจ้างหญิง 3,031 คน (สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดอุดรธานี, 2547) จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้วิถีชีวิตของสตรีเปลี่ยนไป จากเดิมที่สตรีเคยทำงานในบ้านเพียงอย่างเดียว ต้องหันมาประกอบอาชีพเพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมดั้งเดิมของสังคมไทย และเมื่อกล่าวถึงสตรีแล้วจะต้องนึกถึงการเป็นแม่บ้านซึ่งได้แก่ การจัดหาอาหารให้สมาชิกในครัวเรือน การจัดการ

บ้านเรือน การเลี้ยงดูเด็ก การดูแลผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยที่อยู่บ้าน ในอดีตที่ผ่านมาสตรีขาดโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองเป็นอย่างมาก เนื่องจากต้องอยู่แต่บ้านทั้งที่ความจริงแล้วเป็นผู้ที่มีภารกิจมากที่สุดในครอบครัว เพราะนอกจากจะมีบทบาทในครัวเรือนแล้วในปัจจุบันสตรียังมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพและหารายได้ให้ครอบครัวด้วย (สุภานี เกษมสันต์, 2547) การรับงานมาทำที่บ้านจึงเป็นทางออกที่เหมาะสมเพราะเอื้อประโยชน์ต่อสตรีให้สามารถประกอบอาชีพควบคู่ไปกับการทำงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรหลานได้ (สุกาญญา กลิ่นถือศีล, 2543)

แม้ว่าสตรีที่รับงานมาทำที่บ้านจะได้รับผลดีคือการเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวอีกทางหนึ่ง แต่การทำงานที่บ้านก็ส่งผลกระทบต่อที่เป็นปัญหามาสนใจ (สถาพร จารุภา, 2545) กล่าวคือ ลักษณะการรับงานมาทำที่บ้านเป็นการทำงานนอกระบบ จึงไม่ได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารและรับผิดชอบงานโดยตรง แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์ในการทำงานลักษณะนายจ้างกับลูกจ้าง จึงทำให้หลุดพ้นออกจากระบบกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานการทำงานนอกระบบจึงไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน (ทยทัตต์ อากรกิจ, 2545) ไม่สามารถเข้าถึงการประกันสังคม และ พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงานได้ ในขณะที่กฎกระทรวงคุ้มครองแรงงานในงานรับไปทำที่บ้าน พ.ศ. 2547 ไม่ได้ให้การคุ้มครองที่เพียงพอ และไม่สามารถบังคับใช้ได้จริง การผลักดันพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้านก็ยังไม่บรรลุผล จึงสรุปได้ว่าปัจจุบันยังมีได้มีกฎหมายเฉพาะใดๆที่จะให้การคุ้มครองแรงงานสตรีเย็บผ้าโหลที่เป็นแรงงานนอกระบบได้อย่างสมเหตุสมผลและเพียงพอ ทำให้ขาดหลักประกันในชีวิต เข้าไม่ถึงทรัพยากรและการสนับสนุนจากภาครัฐ อยู่กันแบบกระจัดกระจาย ต่างคนต่างทำ ไม่มีองค์กรตัวแทนรวมทั้งความเสี่ยงด้านสุขภาพทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรังอันเป็นผลเนื่องมาจากสภาพการทำงานที่ไร้หลักประกัน และขาดระบบและเครื่องมือสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ขาดการส่งเสริมพัฒนาเพื่อยกระดับฝีมือ การได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนในการทำงานที่ต่ำ สภาพการทำงานที่มีผลต่อสุขภาพ การทำงานที่รีบเร่ง การทำงานเป็นระยะเวลายาวนาน การขาดข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพอย่างเพียงพอ (โครงการประมวลความรู้และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ, 2549)

แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จะเริ่มมีการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแรงงานนอกระบบจากนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบในมิติ 4 ส. คือ ด้านสิทธิ ด้านสุขภาพ ด้านส่งเสริมอาชีพ และด้านสวัสดิการ แต่สถานการณ์แรงงานสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี ยังต้องเผชิญกับสภาพการทำงานที่เอารัดเอาเปรียบได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนในการทำงานต่ำกว่าอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สัตยชัย ฉายสุวรรณ ที่ศึกษามาตรการการคุ้มครองแรงงานผู้รับงานไปทำที่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มตัดเย็บเสื้อโหล พบว่าแรงงานที่รับงานไปทำที่บ้านกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าโหลมีปัญหาในเรื่องค่าตอบแทนในการทำงานที่มีอัตราค่าจ้างต่ำกว่าแรงงานในระบบ การรับค่าตอบแทนได้รับเมื่อส่งงานแล้วหลังจากนั้น 1-3 เดือน และสวัสดิการและการรักษาพยาบาล ไม่มีสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลต้องจ่ายเงินค่ารักษาเองโดยเข้าหลักประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค ไม่ได้รับการคุ้มครองในเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน ทำให้ต้องเผชิญกับความเสียหายหลายด้านทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความมั่นคงในชีวิต ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนมีผลต่อคุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหล (สัตยชัย ฉายสุวรรณ, 2546)

ในการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากลุ่มสตรีเย็บผ้าโหล ซึ่งเป็นแรงงานสตรีที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาและฟื้นฟูเศรษฐกิจทั้งในจังหวัดอุดรธานี และของประเทศไทย จากปัญหาด้านสวัสดิการแรงงานและความต้องการของแรงงานนอกระบบที่เกิดขึ้นส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหลลดน้อยลง

(สมพงษ์ กวางแก้ว, 2547) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ายังมีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องค่อนข้างน้อยและไม่ค่อยชัดเจน ผู้วิจัยในฐานะพยาบาลครอบครัวซึ่งเป็นบุคลากรในทีมสุขภาพที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลครอบครัวแบบองค์รวม จึงมีความสนใจศึกษาในประเด็นของเรื่องคุณภาพชีวิตครอบครัว ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหล และความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งสตรีเย็บผ้าโหลส่วนใหญ่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ สุขภาพยังแข็งแรง ที่ต้องรับภาระทั้งงานบ้านและงานในบ้าน ดำรงหลายบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและวัฒนธรรมเก่าแก่ทั้งบทบาทภรรยา บทบาทมารดา บทบาทผู้ดูแลสมาชิกในครอบครัว แต่สตรีเย็บผ้าโหลกลับไม่ได้รับความสนใจจากสังคมเท่าที่ควร (สุกาญญา กลิ่นถือศีล, 2543) ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษานี้จะเป็นข้อมูลนำเข้าสู่การพัฒนาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของแรงงานสตรีเย็บผ้าโหลและครอบครัวให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ในการสร้างข้อเสนอแนะและการกำหนดนโยบายการคุ้มครองสิทธิแรงงานสตรีนอกระบบต่อไป รวมทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายแรงงานในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ระบุว่า จะจัดระบบดูแลด้านสวัสดิการแรงงานของกลุ่มแรงงานนอกระบบ และส่งเสริมระบบแรงงานสัมพันธ์ในระบบไตรภาคี เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกจ้าง นายจ้าง และภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

2. คำถามการวิจัย

- 2.1 คุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีเป็นอย่างไร
- 2.2 ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีเป็นอย่างไร
- 2.3 ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีหรือไม่ อย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 3.1 เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี
- 3.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี
- 3.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี

4. สมมติฐานการวิจัย

ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี

5. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวและความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้

คือครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี จำนวน 150 ครอบครัว ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling without Replacement) จากครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี จำนวน 1,035 ครอบครัว ที่มีอายุระหว่าง 15-59 ปี ตามที่กฎหมายแรงงานกำหนด รวบรวมโดยใช้แบบประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล วิทยาลัยจังหวัดอุดรธานี

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวและความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล วิทยาลัยจังหวัดอุดรธานี โดยใช้แนวคิดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก Power, Bullinger and WHOQOL Group (2002) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าในปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเพื่อจะให้องค์ประกอบคุณภาพชีวิตสามารถอธิบายคุณภาพชีวิตของแต่ละกลุ่มได้และมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และมีการนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการอธิบายคุณภาพชีวิต รวมทั้งพยายามปรับปรุงขึ้นเป็นรูปแบบเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งในประเทศไทย การวัดและประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวเท่าที่สืบค้นข้อมูลยังไม่มีความชัดเจน แต่มีผู้ศึกษาบ้าง ในประเด็นที่ใกล้เคียง เช่นศึกษาโดยใช้คำว่า “ครอบครัวอบอุ่น” (มนัส วาณิชชานนท์, 2550) “ครอบครัวเข้มแข็ง” (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว 2548) “ความผาสุกครอบครัวชนบท” (สุพัตน์ สุระคนัย, 2544) ส่วนในต่างประเทศที่มีผู้พัฒนาเครื่องมือการศึกษาไว้เพื่อใช้ประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวที่มีเด็กพิการ (Hebbeler et al, 2007) อาทิ Brown, Anand, Fung, Isaac และ Baum (2003); Brown, Mac Adam-Crisp, Wang & Iarocci (2006) และ Isaac และ คณะ (2007) ได้พัฒนาเครื่องมือการวัดคุณภาพชีวิตที่ได้ใช้ในออสเตรเลีย แคนาดา และ อิสราเอล มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ สุขภาพ การเงิน ความสัมพันธ์ในครอบครัว การได้รับความช่วยเหลือ การบริการต่างๆ ที่ครอบครัวได้รับ ค่านิยมการดำรงชีวิต การเตรียมสู่งานอาชีพ นันทนาการ และ ความสัมพันธ์ในชุมชน ส่วนที่มิได้ศึกษาในประเทศลาตินอเมริกัน (Aznar & Castanon, 2005) ได้พัฒนาเครื่องมือประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ ความอยู่ดีมีสุขทางกายภาพ ความอยู่ดีมีสุขทางอารมณ์ ความแข็งแกร่งและพัฒนาการส่วนบุคคล กฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกับคู่สมรส ชีวิตครอบครัว และ ความสัมพันธ์กับชุมชน นอกจากนี้ยังมีนักวิจัยอีกทีมที่พัฒนาเครื่องมือ คือ Hoffman, Marquis, Poston, Summers & Turnbull (2006); Poston และคณะ (2003); Summers และคณะ (2005) พัฒนาและทดสอบเครื่องมือการประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวมี 5 องค์ประกอบ คือ ปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว การทำหน้าที่บิดามารดา ความอยู่ดีมีสุขทางอารมณ์ ความอยู่ดีมีสุขทางกายภาพ และการได้รับการสนับสนุนจากแหล่งประโยชน์ในการดูแลผู้พิการ ซึ่งเครื่องมือนี้ต่อมา Zuna, Selig, Summers, และ Turnbull (2009) ได้นำไปดัดแปลงใช้ประเมินในกลุ่มครอบครัวที่ไม่มีเด็กผู้พิการ โดยตัดข้อสุดท้ายด้านการได้รับการสนับสนุนจากแหล่งประโยชน์ในการดูแลผู้พิการออกพร้อมทั้งทำการวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบปรากฏว่าได้ผลยืนยันตามโครงสร้างเครื่องมือนี้ ในที่สุดผู้วิจัยจึงได้นำผลการศึกษาที่ได้ผ่านการวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบนี้มาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คุณภาพชีวิตครอบครัวจึงประกอบด้วย ครอบครัวที่ดำรงอยู่ที่มีสภาวะองค์รวมในด้านกายภาพ จิตอารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน และการทำหน้าที่ของครอบครัว ตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี ได้แก่

1. ด้านกายภาพ (Physical domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของสตรีเย็บผ้าโหลต่อการทำหน้าที่หารายได้ให้ครอบครัวซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์ของร่างกาย การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน เป็นต้น

2. ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ (Psychological domain) คือ การรับรู้ทางสภาพจิตใจของสตรีเย็บผ้าโหลต่อการทำหน้าที่หารายได้หลักของครอบครัว เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกและทางลบที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความคิด การตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้ของตนเอง เป็นต้น

3. ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน (Social support) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือและได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม

4. ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว (Family function) คือหน้าที่ครอบครัวเป็นกิจกรรมของสมาชิกในครอบครัวที่สมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว การทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นการตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกในครอบครัวและของสังคม ซึ่งในส่วนของการทำหน้าที่ครอบครัวผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ แบบประเมิน โครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว ของ วิลโลวธอร์น แก้วพรม ตามแนวคิดของฟริคแมน (Friedman, 2003) มาประเมินการทำหน้าที่ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

นอกจากนี้แล้วในส่วนของความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหล ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมพบว่าแรงงานสตรีเย็บผ้าโหลเป็นแรงงานนอกระบบกลุ่มรับงานมาทำที่บ้าน ที่ควรได้รับและสามารถเข้าถึงสวัสดิการที่มีมาตรฐานตลอดจนการคุ้มครองในสิทธิต่างๆ เทียบเท่ากับแรงงานในระบบ แต่ที่ผ่านมาการจัดระบบสวัสดิการให้แก่แรงงานนอกระบบยังไม่มีมาตรฐานที่ดีและเหมาะสม การปรับปรุง พัฒนา และหาแนวทางในการส่งเสริมสวัสดิการแรงงานนอกระบบให้มีประสิทธิภาพจะนำไปสู่แนวทางหรือ นโยบายการพัฒนาที่ดี ซึ่งจะเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม จากกรอบแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยคาดว่าความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลเย็บผ้าโหลน่าจะมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี จึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้

7. ตัวแปรในการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่

7.1 คุณภาพชีวิตครอบครัว ตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล จำนวน 4 ด้าน

- 1) ด้านกายภาพ (Physical domain)
- 2) ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ (Psychological domain)
- 3) ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน (Social support)
- 4) ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว (Family function)

7.2 ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล

8. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ครอบครัว (Family) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันทางใดทางหนึ่ง อาจเป็นทางสายโลหิตหรือไม่ก็ได้ มีบทบาทเป็นผู้ดูแล เป็นผู้ช่วย หรือสมาชิกในครอบครัว มีการตอบสนองความต้องการของครอบครัวโดยรวม มีการดำเนินชีวิตร่วมกัน ขณะที่ทำการวิจัยอาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย

ครอบครัวแรงงานนอกระบบ (Informal Sector Family) หมายถึง ครอบครัวที่มีการยังชีพหลัก หรือ รายได้หลักได้จากการทำงานนอกระบบ คือ กลุ่มครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลที่บ้าน

แรงงานนอกระบบ (Informal Sector) หมายถึง ผู้หาเลี้ยงชีพหรือรายได้ด้วยการทำงานอิสระ หรือเป็นแรงงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองในระบบการประกันสังคม เป็นแรงงานรายวัน หรือ รายเดือน เมื่อไม่ทำงานจะไม่ได้ค่าตอบแทน อาจเป็นแรงงานที่ทำงานไม่เต็มเวลา แรงงานที่รับงานไปทำที่บ้านตนเอง แรงงานที่ทำงานแบบเหมาช่วง แรงงานที่ทำงานแบบชั่วคราวระยะสั้น ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษากลุ่มครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลที่บ้านซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบ

แรงงานนอกระบบกลุ่มเย็บเสื้อผ้าโหล (Informal Sector Group Needlewomen) หมายถึง แรงงานนอกระบบภาคการผลิต เป็นผู้หาเลี้ยงชีพหรือรายได้ด้วยการรับเสื้อผ้าโหล โดยจะรับงานไปเย็บที่บ้านผู้รับเหมาหรือที่บ้านตัวเอง ลักษณะงานที่ทำจะแตกต่างกันออกไป เช่น เย็บประกอบเป็นตัวเสื้อหรือกางเกง เย็บหัวกระโปรง ดีเกร็ด เป็นต้น ค่าตอบแทนจะได้รับตามปริมาณงานในอัตรารายชิ้นเมื่องานเสร็จตามข้อตกลง และแรงงานนอกระบบกลุ่มนี้ยังไม่ได้รับการคุ้มครองในระบบการประกันสังคม

คุณภาพชีวิตครอบครัว (Family Quality of Life) หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึกถึงความอยู่ดีมีสุข ความผาสุกของครอบครัวที่ดำรงอยู่ที่มีสภาวะองค์รวมในด้าน 1) กายภาพ 2) จิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ 3) แหล่งประโยชน์สนับสนุน และ 4) การทำหน้าที่ของครอบครัวที่พึงประสงค์ได้ตามการรับรู้ของสตรีของสตรีเย็บผ้าโหล

ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหล (Satisfaction of Cloth Making Work) หมายถึง ทศนคติ และความรู้สึกของสตรีเย็บผ้าโหลที่มีต่อสภาพแวดล้อมด้านต่างๆ ในการปฏิบัติงานในอาชีพเย็บผ้าโหลที่รับงานมาทำที่บ้าน ซึ่งความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความคาดหวัง และการประเมินเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ปฏิบัติ สิ่งที่ได้รับ และสิ่งที่ต้องการ

9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

9.1 เป็นข้อมูลพื้นฐานทางด้านคุณภาพชีวิตครอบครัวสำหรับการวางแผน การจัดทำแผนการให้บริการที่เหมาะสมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่แรงงานสตรีเย็บผ้าโหลและครอบครัว

9.2 เป็นข้อมูลพื้นฐานทางด้านคุณภาพชีวิตในการจัดทำนโยบายและในการปฏิบัติที่เหมาะสมแก่แรงงานสตรีเย็บผ้าโหลและครอบครัว

9.3 เป็นประโยชน์ด้านข้อมูลพื้นฐานแก่พยาบาลและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดูแล ส่งเสริมคุณภาพชีวิตครอบครัวแรงงานกลุ่มเย็บผ้าโหล